

Številka: 350-84/2016/1
Datum: 4. 11. 2016

Ministrstvo za kulturo, Maistrova 10, 1000 Ljubljana (v nadaljevanju Ministrstvo) izdaja na podlagi 76. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13 in 32/16; v nadaljevanju ZVKD-1)

**SPLOŠNI DEL SMERNIC ZA NAČRTOVANJE
OBČINSKIH PODROBNIH PROSTORSKIH AKTOV
Z VIDIKA VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE**

1. NAMEN IN VSEBINA

V postopkih priprave občinskih podrobnih prostorskih aktov mora občina kot pripravljavec prostorskega akta pridobiti smernice ministrstva, pristojnega za področje varstva kulturne dediščine. Smernice za načrtovanje se pridobi za vse akte, katerih izvedba ima vpliv na kulturno dediščino ali njeno varstvo.

Splošni del smernic za načrtovanje občinskih podrobnih prostorskih aktov z vidika varstva kulturne dediščine (v nadaljevanju: splošni del smernic) je namenjen načrtovanju občinskih podrobnih prostorskih načrtov, vključno z njihovimi spremembami in dopolnitvami, izdelanih na podlagi Zakona o prostorskem načrtovanju (Uradni list RS, št. 33/07, 70/08 – ZVO-1B, 108/09, 80/10 – ZUPUDPP, 43/11 – ZKZ-C, 57/12, 57/12 – ZUPUDPP-A, 109/12, 76/14 – odl. US in 14/15 – ZUUJFO); v nadaljevanju: ZPNačrt). Namenjen je načrtovanju tudi drugih podrobnih prostorskih izvedbenih občinskih aktov in njihovim spremembam in dopolnitvam, ki jih občine še lahko sprejemajo na podlagi prehodnih določb ZPNačrt (npr. spremembe in dopolnitve lokacijskega načrta, spremembe in dopolnitve zazidalnega načrta, spremembe in dopolnitve prostorsko ureditvenih pogojev,...)

Posebej opozarjamo, da za načrtovanje izvedbenega dela občinskega prostorskega načrta ali njegovih sprememb in dopolnitev ta splošni del smernic ne nadomešča splošnih smernic za načrtovanje občinskega prostorskega načrta za področje varstva nepremične kulturne

dediščine, ki jih je Ministrstvo izdalo z dopisom št. 350-3/2013/1 z dne 28. 1. 2013. Za pripravo osnutka izvedbenega dela občinskega prostorskega načrta ali njegovih sprememb in dopolnitev je treba upoštevati splošne smernice za načrtovanje občinskega prostorskega načrta za področje varstva nepremične kulturne dediščine in posebne smernice (če jih Ministrstvo, na podlagi vloge občine, izda) in pridobiti še ostale dokumente, kot jih ZPNačrt določa (npr. prvo mnenje k osnutku občinskega prostorskega načrta,).

Pojem »območje dediščine« vključuje vsa območja, objekte ali dele objektov, ki so varovani na podlagi predpisov s področja varstva kulturne dediščine in na katerih je vzpostavljen poseben varstveni režim (režim varstva kulturne dediščine).

V splošnem delu smernic so podane naslednje vsebine:

- veljavni predpisi s področja varstva kulturne dediščine, ki jih je treba upoštevati pri pripravi občinskih podrobnih prostorskih aktov,
- usmeritve za celostno ohranjanje,
- režimi varstva kulturne dediščine,
- obveznosti glede pridobivanja kulturnovarstvenega soglasja,
- usmeritve za presojo vplivov akta na kulturno dediščino in arheološke ostaline v okviru postopka CPVO.

2. ZAKONSKE IN DRUGE PRAVNE PODLAGE

V poglavju so naštetih zakoni, podzakonski akti in drugi veljavni predpisi, ki jih je pri pripravi občinskih podrobnih prostorskih aktov potrebno upoštevati. Navedena so tudi temeljna strokovna gradiva, pomembna za varstvo dediščine v prostorskih aktih.

2.1 Zakonski in podzakonski akti

- Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004 in 68/2006),
- Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (Uradni list RS, št. 96/2002, 123/2006-ZFO-1, 7/2007 Odl.US: U-I-35/04-11, 53/2007, 65/2007 Odl.US: U-I-276/05-11, 77/2007-UPB1, 56/2008, 94/2009 Odl.US: U-I-278/07-17, 4/2010, 20/2011, 100/2011 Odl.US: U-I-210/10-10,
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13 in 32/16; v nadaljevanju ZVKD-1),
- Zakon o lastninjenju kulturnih spomenikov v družbeni lastnini (ZLKSDL, Uradni list RS, št. 89/1999, 107/99 popr., 63/2007 Odl.US: Up-395/06-24, U-I-64/07-13),
- Zakon o prostorskem načrtovanju ((Uradni list RS, št. 33/07, 70/08 – ZVO-1B, 108/09, 80/10 – ZUPUDPP, 43/11 – ZKZ-C, 57/12, 57/12 – ZUPUDPP-A, (109/12), 76/14 – odl. US in 14/15 – ZUUJFO) in na njegovi podlagi izdani podzakonski predpisi,
- Zakon o graditvi objektov (Uradni list RS, št. 110/2002, 97/2003 Odl.US: U-I-152/00-23, 41/2004-ZVO-1, 45/2004, 47/2004, 62/2004 Odl.US: U-I-1/03-15, 102/2004-UPB1 (14/2005 popr.), 92/2005-ZJC-B, 93/2005-ZVMS, 111/2005 Odl.US: U-I-150/04-19, 120/2006 Odl.US: U-I-286/04-46, 126/2007, 57/2009 Skl.US: U-I-165/09-8, 108/2009, 61/2010-ZRud-1 (62/2010 popr.), 20/2011 Odl.US: U-I-165/09-34, 57/2012),
- Zakon o varstvu okolja (Uradni list RS, št. 41/2004, 17/2006, 20/2006, 28/2006 Skl.US: U-I-51/06-5, 39/2006-UPB1, 49/2006-ZMetD, 66/2006 Odl.US: U-I-51/06-10, 112/2006 Odl.US: U-I-40/06-10, 33/2007-ZPNačrt, 57/2008-ZFO-1A, 70/2008, 108/2009, 108/2009-ZPNačrt-A, 48/2012, 57/2012, 97/2012 Odl.US: U-I-88/10-11),
- Pravilnik o registru kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 66/2009),
- Pravilnik o konservatorskem načrtu za prenovo (Uradni list RS, št. 76/2010),

- Sklep o kulturnih spomenikih in naravnih znamenitostih, ki so postali last Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 46/1996),
- Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah (Uradni list RS, št. 102/2010)
- Pravilnik o arheoloških raziskavah (Uradni list RS, št. 3/2013).

2.2 Sprejete in ratificirane mednarodne pogodbe

- Evropska kulturna konvencija (Uradni list RS, št. 7/1993),
- Konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (Uradni list RS, št. 7/1993),
- Protokol k Haaški konvenciji (Uradni list FLRJ - Mednarodne pogodbe, št. 4/56, Uradni list RS, št. 102/2003),
- Konvencija o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninske pravice na njih (Uradni list RS, št. 7/1993),
- Konvencija o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine (Uradni list RS, št. 7/1993),
- Konvencija o varstvu evropskega arhitektonskega bogastva (Uradni list RS, št. 7/1993) – t. i. Granadska konvencija,
- Evropska konvencija o varstvu arheološke dediščine (spremenjene) (MEKVAD, Uradni list RS - Mednarodne pogodbe, št. 7-21/1999, 24/1999) - t. i. Malteška konvencija,
- Evropska konvencija o krajini (MEKK, Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 74/2003),
- Konvencija o varovanju podvodne kulturne dediščine (MKVPKD, Uradni list RS-MP, št. 1/2008),
- Konvencija o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (MKDIOZ, Uradni list RS-MP, št. 17/2004).

2.3 Ostale pravno-formalne podlage:

Akti o razglasitvi kulturnih spomenikov

Akti o razglasitvi kulturne dediščine za kulturni spomenik ali spomeniško območje so objavljeni v Uradnem listu Republike Slovenije in drugih uradnih objavah.

Na spletnem pregledovalniku eVRD, ki je dostopen na naslovu <http://evrd.situla.org>, je možno pregledovati veljavne razglasitvene akte za vsak posamezni spomenik. .

Državni akti:

- Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije (Uradni list RS, št. 76/2004, 33/2007-ZPNačrt in 99/2007),
- Uredba o prostorskem redu Slovenije (Uradni list RS, št. 122/2004).

Občinski višje hierarhični prostorski akti (npr. odlok o občinskem prostorskem načrtu, odlok o prostorskih sestavinah dolgoročnega in srednjeročnega plana,..).

2.4 Strokovne zasnove varstva kulturne dediščine in druga gradiva

Za območja posameznih občin so bile na podlagi prej veljavnega Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS št. 7/1999) za potrebe prostorskih aktov izdane strokovne zasnove varstva kulturne dediščine. Občine razpolagajo z navedenimi gradivi. Čistopis izdanih strokovnih zasnov je na vpogled na spletnem naslovu:

http://giskd2s.situla.org/evrdd/SZ/eVRD_SZ_2008_02_00_a.htm.

Kot strokovna gradiva, pomembna za varstvo kulturne dediščine, priporočamo tudi naslednja gradiva:

- Pirkovič, J., Šantej, B.: Pravno varstvo nepremične kulturne dediščine v Sloveniji, Vestnik št. XXV, Ljubljana, 2012
- Pirkovič, J.: Celostno ohranjanje naselbinske dediščine, Vestnik št. XVIII, Ljubljana, 2005,
- Pirkovič, J.: Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji, Vestnik št. XI, Ljubljana, 1993,
- Jankovič, K. (s sodelavci): Vključevanje varstva kulturne dediščine v pripravo okoljskih poročil in celovite presoje vplivov na okolje (po ZVO-1), Ljubljana 2005. Raziskovalna naloga je dostopna na spletnem naslovu:
http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/dediscina/2cpvo_kulturna_dediscina.doc_LUZ.pdf,
- Hudoklin, J. (s sodelavci): Smernice za celostno ohranjanje dediščinske kulturne krajine, Novo mesto, 2005. Raziskovalna naloga je dostopna na spletnem naslovu:
http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/dediscina/Smernice_DKK_tekst_ODDANO2-skupaj.pdf.

3. USMERITVE ZA CELOSTNO OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE

V skladu z **Ustavo Republike Slovenije** država skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije (5. člen). Zakoni in drugi predpisi morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno (8. člen). Vsakdo je dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike, država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine (73. člen).

Celostno ohranjanje kulturne dediščine

Celostno ohranjanje kulturne dediščine je sklop ukrepov, s katerimi se zagotavljajo nadaljnji obstoj in obogatitev kulturne dediščine, njeno vzdrževanje, obnova, prenova, uporaba in oživljanje. Ti ukrepi se uresničujejo v razvojnem načrtovanju in ukrepih države, pokrajini in lokalnih skupnosti na način, da se kulturno dediščino ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena vključi v trajnostni razvoj.

Načelo trajnostnega razvoja je osnovno izhodišče in vodilo za usmerjanje prostorskega razvoja, pomeni pa rabo prostora in prostorskih ureditev na način, da ob ohranjanju kulturne dediščine in varovanju drugih prvin okolja omogoča zadovoljitev potreb sedanje generacije brez ogrožanja prihodnjih generacij.

Celostno varstvo kulturne dediščine se načrtuje in uresničuje z instrumenti urejanja prostora. Različne dejavnosti in rabe, ki se pojavljajo v prostoru, se morajo seznaniti z omejitvami in prednostmi zaradi varstva kulturne dediščine že na nivoju strateških prostorskih aktov in upoštevati varstvena načela, ki zagotavljajo ohranitev kulturne funkcije nepremične kulturne dediščine v prostoru.

Prostorske ureditve morajo biti prilagojene celostnemu ohranjanju kulturne dediščine tudi v vplivnem območju kulturnega spomenika ali dediščine, ki pomeni širšo okolico nepremičnega kulturnega spomenika ali dediščine in je določeno z zgodovinskega, funkcionalnega, prostorskega, simbolnega in socialnega vidika in se v njej presojujejo vplivi na kulturno dediščino.

Kulturno dediščino je potrebno varovati pred poškodovanjem ali uničenjem tudi med gradnjo – čez objekte in območja kulturne dediščine ne smejo potekati gradbiščne poti, obvozi, vanje ne smejo biti premaknjene potrebne ureditve vodotokov, namakalnih sistemov, komunalna, energetska in telekomunikacijska infrastruktura, ne smejo se izkoriščati za deponije viškov materialov ipd.

Trajnostna raba

Ustrezen prostorski razvoj s svojimi prostorskimi rešitvami mora omogočati trajnostno rabo kulturne dediščine na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča degradacije kulturne dediščine ali celo izgube dediščinskih (spomeniških) lastnosti, ki se morajo ohranjati za sedanje in bodoče generacije. Kulturna dediščina je neobnovljiv vir, ki za svoj obstoj potrebuje aktivno (upo)rabo, vendar le do določenih meja.

Kulturna dediščina kot dejavnik vzdržnega prostorskega razvoja

Vzdržen prostorski razvoj vključuje štiri vidike ali dimenzije vzdržnosti: ekonomska, socialna, okoljska in kulturna. Ohranjena kulturna dediščina in njena integracija v prostoru sta eden od nosilcev trajnostnega razvoja občine na vseh področjih (gospodarstvo, kmetijstvo, kultura, okolje, idr.).

Kulturna dediščina kot razvojni dejavnik in prostorski potencial

Pri prostorskem načrtovanju je potrebno kulturno dediščino obravnavati kot dejavnik kakovosti prostora ter kot vir blaginje in priložnosti za razvoj. Kulturna dediščina s svojo raznovrstnostjo in kakovosti predstavlja pomemben socialni, ekonomski, vzgojni in identifikacijski potencial, katerega mora občina izkoristiti za doseg prostorsko uravnoteženega razvoja.

4. REŽIMI VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE

Režimi varstva kulturne dediščine izhajajo iz naslednjih pravnih podlag:

- ZVKD-1,
- razglasitvenih aktov,
- prostorskih aktov,
- strokovnih zasnov za varstvo kulturne dediščine, izdelanih na podlagi Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS št. 7/99),

V nadaljevanju so podani režimi varstva po posameznih skupinah kulturne dediščine glede na pravno podlago:

- režim varstva za kulturni spomenik,
- režim varstva za registrirano arheološko najdišče,
- režim varstva za registrirano dediščino,
- režim varstva za arheološke ostaline.

Podan je osnovni in dodatni režim varstva.

4. 1. KULTURNI SPOMENIK

Osnovni režim varstva

V območjih spomenikov veljajo naslednje splošne varstvene usmeritve:

- spodbujanje trajnostne uporabe spomenikov, to je uporabe spomenikov na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča izgube njenih kulturnih lastnosti,

- spodbujanje vzdržnega razvoja spomenikov, s katerim se omogoča zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bila s tem okrnjena ohranitev spomenikov za prihodnje generacije,
- spodbujanje dejavnosti in ravnanj, ki ohranjajo kulturne, socialne, gospodarske, znanstvene, izobraževalne in druge pomene spomenikov,
- ohranjanje lastnosti, posebne narave in družbenega pomena spomenikov ter njihove materialne substance,
- dovoljeni so posegi v spomenike, ki upoštevajo in trajno ohranjajo njihove varovane vrednote,
- dovoljeni so posegi, ki omogočajo vzpostavitev trajnih gospodarskih temeljev za ohranitev spomenikov ob spoštovanju njihove posebne narave in družbenega pomena.

V območjih spomenikov zakon predpisuje:

- takšno ravnanje s spomeniki, ki dosledno upošteva in ohranja njihove kulturne vrednote in družbeni pomen,
- upoštevanje aktov o razglasitvi v postopkih priprave in sprejemanja planov,
- presojo vplivov na spomenike na podlagi predpisov o varstvu okolja,
- upoštevanje smernic in mnenj v postopkih priprave prostorskih aktov,
- upoštevanje ohranitve spomenikov v prostorskih aktih in v prostorskih ukrepih, izdanih na podlagi predpisov o urejanju prostora,
- prepoved odstranitve (rušenja) spomenika.

Izjemoma je dovoljeno na podlagi soglasja ministra, pristojnega za kulturno dediščino, spomenik odstraniti ob izpolnitvi naslednjih pogojev:

- če se ugotovi dotrajanost ali poškodovanost spomenika, ki je ni mogoče odpraviti z običajnimi sredstvi, ali če spomenik ogroža varnost ljudi in premoženje,
- če je bil spomenik pred tem ponujen v prodajo po ceni, ki upošteva njegovo stanje,
- če je bila pred tem opravljena raziskava spomenika in
- če raziskavo in odstranitev nadzoruje pristojna organizacija.

Dodatni režim varstva

Dodatni režim varstva je opredeljen v konkretnem aktu o razglasitvi posameznega objekta ali območja za spomenik.

Kadar se dodatnega varstvenega režima ne da razbrati iz konkretnega akta o razglasitvi (takšni so primeri nekaterih starejših aktov), ZVKD-1 določa za posamezne vrste nepremičnih spomenikov naslednje dodatne režime varstva:

Posamezni spomenik (v aktu o razglasitvi lahko: umetnostnozgodovinski, umetnostni in arhitekturni, etnološki, tehniški, zgodovinski spomenik, spomenik oblikovane narave in podobno):

Za posamezne spomenike velja dodatni režim varstva, ki predpisuje varovanje vseh zunanjih značilnosti, kot so gabariti, zasnova pročelij, tlorisni razporedi, značilni naravni in umetni materiali ter konstrukcijske značilnosti, ustrezna namembnost, značilna pojavnost v prostoru, arheološke plasti in razmerja spomenika in posebej njegovo vplivno območje. Če je kot spomenik zavarovan zgodovinski park ali vrt, se varujejo parkovna ali vrtna zasnova, način zasaditve, oblikovani naravni elementi, objekti in pritikline, namenjeni uporabi in olepšanju.

Naselbinski spomenik (v aktu o razglasitvi lahko: urbanistični spomenik in podobno):

Za naselbinske spomenike velja dodatni režim varstva, ki predpisuje varovanje morfološke zasnove in parcelacije naselja, javnih prostorov in njihove opreme, uličnih fasad in streh v njihovi materialni pojavnosti in barvni skladnosti, gabarite, meje in silhuete naselja.

Zavarovano arheološko najdišče (v aktu o razglasitvi lahko: arheološki spomenik, arheološko območje in podobno):

Za zavarovana arheološka najdišča velja dodatni režim varstva, ki predpisuje varovanje pred posegi v prostor ali rabo, ki dejansko ali potencialno lahko poškodujejo arheološke plasti, spreminjajo arheološki kontekst ali spreminjajo okoljske dejavnike, pomembne za njihovo ohranitev.

Zavarovana kulturna krajina

Za zavarovano kulturno krajino velja dodatni režim varstva, ki predpisuje varovanje značilne rabe zemljišč, parcelacije, značilne vegetacije, prostorskih dominant, odnosov med poselitvijo in odprtim prostorom, krajev spomina in značilnih topografskih imen.

4.2. VPLIVNO OBMOČJE KULTURNEGA SPOMENIKA

V vplivnih območjih spomenikov velja režim varstva, ki določa, da morajo biti posegi in dejavnosti prilagojeni celostnemu ohranjanju spomenikov.

Prostorske ureditve v vplivnem območju spomenika morajo biti prilagojene prostorskim možnostim tako, da družbeni pomen spomenika v prostoru ni okrnjen.

Konkreten režim je določen v aktu o razglasitvi spomenika.

4.3. REGISTRIRANO ARHEOLOŠKO NAJDIŠČE

Osnovni režim varstva

V območjih arheoloških najdišč veljajo naslednje splošne varstvene usmeritve:

- spodbujanje trajnostne uporabe arheoloških najdišč, to je uporabe arheoloških najdišč na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča izgube njenih kulturnih lastnosti,
- spodbujanje vzdržnega razvoja arheoloških najdišč, s katerim se omogoča zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bila s tem okrnjena ohranitev arheoloških najdišč za prihodnje generacije,
- spodbujanje dejavnosti in ravnanj, ki ohranjajo kulturne, socialne, gospodarske, znanstvene, izobraževalne in druge pomene arheoloških najdišč,
- ohranjanje lastnosti, posebne narave in družbenega pomena arheoloških najdišč ter njihove materialne substance,
- dovoljeni so posegi v arheološka najdišča, ki upoštevajo in trajno ohranjajo njihove varovane vrednote,
- dovoljeni so posegi, ki omogočajo vzpostavitev trajnih gospodarskih temeljev za ohranitev arheoloških najdišč ob spoštovanju njihove posebne narave in družbenega pomena.

V območjih arheoloških najdišč zakon predpisuje:

- upoštevanje arheoloških najdišč v postopkih priprave in sprejemanja planov,
- presojo vplivov na arheološka najdišča na podlagi predpisov o varstvu okolja,
- upoštevanje smernic in mnenj v postopkih priprave prostorskih aktov,

- upoštevanje ohranitve arheoloških najdišč v prostorskih aktih in v prostorskih ukrepih, izdanih na podlagi predpisov o urejanju prostora,
- prepoved odstranitve arheološkega najdišča.

Izjemoma je dovoljeno na podlagi soglasja ministra, pristojnega za kulturno dediščino, arheološko najdišče po predhodni arheološki raziskavi odstraniti.

Dodatni režim varstva

Arheološka najdišča se varujejo pred posegi ali uporabo, ki bi lahko poškodovali arheološke ostaline ali spremenili njihov vsebinski in prostorski kontekst. Prepovedano je predvsem:

- odkopavati in zasipavati teren, globoko orati, rigolati, meliorirati kmetijska zemljišča, graditi gozdne vlake,
- poglabljati morsko dno in dna vodotokov ter jezer,
- ribariti z globinsko vlečno mrežo in se sidrati,
- gospodarsko izkoriščati rudnine oziroma kamnine in
- postavljati ali graditi trajne ali začasne objekte, vključno z nadzemno in podzemno infrastrukturo ter nosilci reklam ali drugih oznak, razen kadar so ti nujni za učinkovito ohranjanje in prezentacijo arheološkega najdišča.

Izjemoma so dovoljeni posegi v arheološka najdišča, ki so hkrati stavbna zemljišča znotraj naselij, in v prostor robnih delov najdišč:

- če ni možno najti drugih rešitev ali
- če se na podlagi rezultatov opravljenih predhodnih arheoloških raziskav izkaže, da je zemljišče mogoče sprostiti za gradnjo.

Posegi in dejavnosti v prostoru se načrtujejo in izvajajo tako, da se arheološka najdišča ohranjajo.

4.4. DEDIŠČINA

Za dediščino velja režim varstva določen v občinskem prostorskem načrtu.

V primeru, da občinski prostorski načrt še ni sprejet, velja režim, opredeljen v strokovnih zasnovah varstva, ki jih je pripravila pristojna območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije na podlagi Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS št. 7/99) in je naveden v nadaljevanju:

Osnovni režim varstva

V območjih dediščine veljajo naslednje splošne varstvene usmeritve:

- spodbujanje trajnostne uporabe dediščine, to je uporabe dediščine na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča izgube njenih kulturnih lastnosti,
- spodbujanje vzdržnega razvoja dediščine, s katerim se omogoča zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bila s tem okrnjena ohranitev dediščine za prihodnje generacije,
- spodbujanje dejavnosti in ravnanj, ki ohranjajo kulturne, socialne, gospodarske, znanstvene, izobraževalne in druge pomene dediščine,
- ohranjanje lastnosti, posebne narave in družbenega pomena dediščine ter njene materialne substance,
- dovoljeni so posegi v dediščino, ki upoštevajo in trajno ohranjajo njene varovane vrednote,

- dovoljeni so posegi, ki omogočajo vzpostavitev trajnih gospodarskih temeljev za ohranitev dediščine ob spoštovanju njene posebne narave in družbenega pomena.

V območjih dediščine zakon predpisuje:

- takšno ravnanje z dediščino, ki zagotavlja čim večjo ohranitev njenih kulturnih vrednot za prihodnost,
- upoštevanje varstvenega režima ter drugih meril in pogojev za izvedbo posegov v prostor za dediščino v postopkih priprave in sprejemanja prostorskih aktov.
- presojo vplivov na dediščino na podlagi predpisov o varstvu okolja,
- upoštevanje smernic in mnenj v postopkih priprave prostorskih aktov,
- upoštevanje ohranitve dediščine v prostorskih aktih in v prostorskih ukrepih, izdanih na podlagi predpisov o urejanju prostora,
- prepoved odstranitve (rušenja) dediščine.

Dodatni režimi varstva

Območje stavbne dediščine

V območjih stavbne dediščine velja dodatni režim varstva, ki predpisuje ohranjanje njihovih varovanih vrednot, kot so:

- tlorisna in višinska zasnova (gabariti),
- gradivo (gradbeni material) in konstrukcijska zasnova,
- oblikovanost zunanjsčine (členitev objektov in fasad, oblika in naklon strešin, kritina, barve fasad, fasadni detajli),
- funkcionalna zasnova notranjsčine in pripadajočega zunanjega prostora,
- sestavine in pritikline,
- stavbno pohištvo in notranja oprema,
- komunikacijska in infrastrukturna navezava na okolico (pripadajoči odprti prostor z niveleto površin in lego, namembnostjo in oblikovanostjo pripadajočih objektov in površin),
- pojavnost in vedute (predvsem pri prostorsko izpostavljenih stavbah),
- celovitost dediščine v prostoru in
- zemeljske plasti z morebitnimi arheološkimi ostalinami.

Območje naselbinske dediščine

V območjih naselbinske dediščine velja dodatni režim varstva, ki predpisuje ohranjanje njihovih varovanih vrednot, kot so:

- naselbinska zasnova (parcelacija, komunikacijska mreža, razporeditev odprtih prostorov naselja),
- odnosi med posameznimi stavbami in odnos med stavbami ter odprtim prostorom (lega, gostota objektov, razmerje med pozidanim in nepozidanim prostorom, gradbene linije, značilne funkcionalne celote),
- prostorsko pomembnejše naravne sestavine znotraj naselja ali njegovega dela (drevesa, vodotoki),
- prepoznavna lega v prostoru oziroma krajini (glede na reliefne značilnosti, poti),
- naravne in druge meje rasti ter robovi naselja ali njegovega dela,
- podoba naselja ali njegovega dela v prostoru (stavbne mase, gabariti, oblike strešin, kritina),
- odnosi med naseljem ali med njegovim delom in okolico (vedute na naselje in pogledi iz njega),
- stavbno tkivo (prevladujoč stavbni tip, namembnost in kapaciteta objektov, ulične fasade),
- oprema in uporaba javnih odprtih prostorov in
- zemeljske plasti z morebitnimi arheološkimi ostalinami.

Območje kulturne krajine

Območje zgodovinske krajine

V območjih kulturne krajine in zgodovinske krajine velja dodatni režim varstva, ki predpisuje ohranjanje varovanih vrednot, kot so:

- krajinska zgradba in prepoznavna prostorska podoba (naravne in grajene ali oblikovane sestavine),
- značilna obstoječa parcelna struktura, velikost in oblika parcel ter členitve (živice, vodotoki z obrežno vegetacijo, osamela drevesa),
- tradicionalna raba zemljišč (sonaravno gospodarjenje v kulturni krajini),
- tipologija krajinskih sestavin in tradicionalnega stavbarstva (kozolci, znamenja, zidanice),
- odnos med krajinsko zgradbo oziroma prostorsko podobo in stavbo oziroma naseljem,
- avtentičnost lokacije pomembnih zgodovinskih dogodkov,
- preoblikovanost reliefa in spremljajoči objekti, grajene strukture, gradiva in konstrukcije ter likovni elementi in
- zemeljske plasti z morebitnimi arheološkimi ostalinami.

Območje vrtnoarhitekturne dediščine

V območjih vrtnoarhitekturne dediščine velja dodatni režim varstva, ki predpisuje ohranjanje njihovih varovanih vrednot, kot so:

- zasnova (oblika, struktura, velikost, poteze),
- grajene ali oblikovane sestavine (grajene strukture, vrtna oprema, likovni elementi),
- naravne sestavine (rastline, vodni motivi, relief),
- podoba v širšem prostoru oziroma odnos dediščine z okolico (ohranjanje prepoznavne podobe, značilne, zgodovinsko pogojene in utemeljene meje),
- rastišče z ustreznimi ekološkimi razmerami, ki so potrebne za razvoj in obstoj rastlin, in
- vsebinska, funkcionalna, likovna in prostorska povezanost med sestavinami prostorske kompozicije in stavbami ter površinami, pomembnimi za delovanje celote.

Območje memorialne dediščine

V območjih memorialne dediščine velja dodatni režim varstva, ki predpisuje ohranjanje njihovih varovanih vrednot, kot so:

- avtentičnost lokacije,
- fizična pojavnost objekta in
- vsebinski, simbolni in prostorski odnos med dediščino in okolico ter vedutami.

Območje druge dediščine

V območjih druge dediščine velja dodatni režim varstva, ki predpisuje ohranjanje njihovih varovanih vrednot, kot so:

- avtentičnost lokacije,
- fizična pojavnost objekta ali naprave,
- osnovna namembnost ali primarna raba objekta ali naprave in način njenega delovanja ter
- vsebinski in prostorski odnos med dediščino in okolico.

4. 5. VPLIVNO OBMOČJE REGISTRIRANE DEDIŠČINE

Za vplivno območje registrirane dediščine velja režim varstva določen v občinskem prostorskem načrtu.

V primeru, da občinski prostorski načrt še ni sprejet, velja režim, opredeljen v strokovnih zasnovah varstva, ki jih je pripravila pristojna območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in je naveden v nadaljevanju:

V vplivnih območjih dediščine velja režim varstva, ki določa, da morajo biti posegi in dejavnosti prilagojeni celostnemu ohranjanju dediščine.

Ohranja se prostorska integriteta, pričevalnost in dominantnost dediščine, zaradi katere je bilo vplivno območje določeno.

4. 6. ARHEOLOŠKE OSTALINE

Na celotnem območju urejanja veljajo splošna zakonska določila glede varstva arheoloških ostalin, ki naj se smiselno vključijo v prostorski akt:

- strokovni nadzor nad posegi

Zaradi varstva arheoloških ostalin je potrebno Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije skladno s predpisi s področja varstva kulturne dediščine omogočiti dostop do zemljišč, kjer se bodo izvajala zemeljska dela in opravljanje strokovnega nadzora nad posegi. Lastnik zemljišča/investitor/odgovorni vodja naj o dinamiki gradbenih del obvesti pristojno območno enoto Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije vsaj 10 dni pred pričetkom zemeljskih del.

- odkritje arheološke ostaline

Ob vseh posegih v zemeljske plasti velja obvezujoč splošni arheološki varstveni režim, ki najditelja/lastnika zemljišča/investitorja/odgovornega vodjo del ob odkritju arheološke ostaline zavezuje, da najdbo zavaruje nepoškodovano na mestu odkritja in o najdbi takoj obvesti pristojno enoto Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, ki situacijo dokumentira v skladu z določili arheološke stroke. V primeru odkritja arheoloških ostalin, ki jim grozi nevarnost poškodovanja ali uničenja, lahko pristojni organ to zemljišče z izdajo odločbe določi za arheološko najdišče, dokler se ne opravijo raziskave arheoloških ostalin, oz. se omeji ali prepove gospodarska in druga raba zemljišča, ki ogroža obstoj arheološke ostaline.

5. KULTURNOVARSTVENI POGOJI IN KULTURNOVARSTVENOSOGLASJE

V določbah prostorskega akta morajo biti opredeljene obveznosti glede pridobivanja kulturnovarstvenih pogojev in soglasij.

V primeru poseganja v kulturno dediščino ZVKD-1 predpisuje obveznost pridobitve kulturnovarstvenega soglasja:

- kulturnovarstveno soglasje za poseg (28. člen ZVKD-1),
- kulturnovarstveno soglasje za izvedbo raziskave in odstranitvev arheološke ostaline (prvi odstavek 31. člena ZVKD-1)
- kulturnovarstveno soglasje za raziskavo in odstranitev spomenika ali registrirane nepremične kulturne dediščine (drugi odstavek 31. člena ZVKD-1)

Za poseg v objekt ali območje kulturne dediščine se štejejo vsa dela, dejavnosti in ravnanja, ki kakorkoli spreminjajo videz, strukturo, notranja razmerja in uporabo dediščine ali ki dediščino uničujejo, razgrajujejo ali spreminjajo njeno lokacijo. To so tudi vsa dela, ki se štejejo za vzdrževanje objekta skladno s predpisi s področja graditve objektov, in drugi posegi v prostor, ki se ne štejejo za gradnjo in so dopustni na podlagi prostorskega akta ali drugih predpisov.

6. USMERITVE ZA PRESOJO VPLIVOV PROSTORSKEGA AKTA NA KULTURNO DEDIŠČINO IN ARHEOLOŠKE OSTALINE V OKVIRU POSTOPKA CPVO

Za potrebe izvedbe postopka celovite presoje vplivov na okolje so podane usmeritve za presojanje vplivov plana na kulturno dediščino (vrste in viri podatkov o kulturni dediščini, ki omogočajo pripravo okoljskega poročila, izhodišča za vrednotenje, vsebine, ki jih mora okoljsko poročilo presojati,...) ter usmeritve za presojo vplivov plana na arheološke ostaline (potrebne predhodne arheološke raziskave, ki bodo zagotovile dodatne informacije za izvedbo okoljskega poročila na območjih, kjer obstoječi podatki tega ne omogočajo).

Usmeritve za presojo vplivov izvedbe plana na kulturno dediščino

Predmet presojanja ni samo kulturna dediščina, ki se nahaja v območju umeščanja novih ureditev, ampak vsa kulturna dediščina, na katero ima izvedba plana lahko vpliv (kulturna dediščina, ki je v bližini oz. širšem območju – kulturna dediščina v območju vpliva). Z vidika presojanja vplivov na kulturno dediščino je treba upoštevati vse vrste vplivov (neposredni, daljinski, kumulativni in sinergijski, kratkoročni, srednjeročni, dolgoročni, trajni in začasni vplivi na kulturno dediščino) glede na specifičnost predmeta načrtovanja oz. načrtovane posege v prostor ali prostorske ureditve. Vpliv oz. stopnja vpliva ni odvisna samo od fizičnega poseganja v kulturno dediščino, temveč od obsega in značilnosti posega ter značilnosti objekta ali območja kulturne dediščine (zvrst, umeščenost v prostor, valorizacija, varstvena usmeritev / režim, ocena stanja).

Viri podatkov so Register nepremične kulturne dediščine in spletna aplikacija Varstveni režimi kulturne dediščine (<http://evrd.situla.org>).

V pripravo okoljskega poročila se vključi varstvene režime območij in objektov, na katere se neposredno ali posredno nanaša prostorski akt, saj so za presojo vplivov ključni ti in ne le dejstvo prisotnosti kulturne dediščine. Pri kompleksnejših planih, ki obravnavajo večja območja in načrtovane ureditve zadevajo večje število enot kulturne dediščine, ne gre opisovati režimov vseh območij in objektov znotraj obravnavanega območja, smiselno pa je povzeti splošne varstvene režime za posamezen tip kulturne dediščine.

Najbolj splošno uporabljen je kazalec "območja in objekti kulturne dediščine" oz. "prisotnost območij in objektov kulturne dediščine". Vendar je pri tem pomembno, da ne gre le za prisotnost kulturne dediščine, temveč za upoštevanje statusa, zvrsti, varstvenega režima ter ogroženosti, ki jo je moč opredeliti kot kombinacijo stanja in rabe območij in objektov kulturne dediščine.

Osnovno izhodišče vrednotenja je, da vsako poseganje plana v območje ali objekt še ne pomeni tudi negativnega vpliva na kulturno dediščino, temveč je vpliv oz. stopnja vpliva odvisna od značilnosti posega in značilnosti območja oz. objekta kulturne dediščine, torej od statusa, zvrsti in ogroženosti območij in objektov.

Usmeritve za presojo vplivov izvedbe plana na arheološke ostaline

Kadar obstoječi podatki o prisotnosti arheoloških ostalin na načrtovanem območju urejanja niso celoviti in ne omogočajo priprave okoljskega poročila, se lahko zahteva v okviru celovite presoje vplivov na okolje, če se bo ta pripravljala na podlagi Uredbe o vrstah posegov v okolje, za katere je treba izvesti presojo vplivov na okolje (v nadaljevanju: Uredba o PVO), za območje predvidenih ureditev izvedba predhodnih arheoloških raziskav - predhodna ocena arheološkega potenciala. S temi raziskavami se pridobijo informacije, potrebne za vrednotenje vpliva na arheološke ostaline in določijo nadaljnji ukrepi varstva. Gre za raziskave na območjih,

ki še niso bila raziskana in ocena arheološkega potenciala zemljišča še ni znana (izven območij registriranih arheoloških najdišč).

Dokler raziskave niso opravljene in dodatne informacije niso pridobljene, ni mogoče ugotoviti vpliva izvedbe prostorskega akta na arheološke ostaline.

V primeru, da se bo za prostorski akt izvajal postopek CPVO na podlagi Uredbe PVO, je potrebno pridobiti dopolnilne smernice, s katerimi bo ministrstvo opredelilo, ali je predhodne arheološke raziskave za oceno arheološkega potenciala zemljišča obvezno treba opraviti ali ne. V primeru, da je raziskava obvezna, bo z dopolnitvami smernic podana tudi konkretizacija predhodnih arheoloških raziskav.

V vlogi za izdajo dopolnilnih smernic morajo biti predstavljeni podatki o posegih, za katere je treba izvesti presojo vplivov na okolje skladno s predpisi o varstvu okolja:

- vrsta posega (iz Uredbe o vrstah posegov v okolje, za katere je treba izvesti presojo vplivov na okolje) in opis posega,
- točna lokacija, vključno s številkami parcel (tudi v shp. obliki),
- kopija odločbe MOP o potrebnosti izvedbe celovite presoje vplivov na okolje ali vsaj zapis številke in datuma dokumenta.

7. ZAKLJUČEK

Poleg splošnega dela smernic je potrebno pridobiti tudi posebni del smernic za načrtovanje, s katerimi bodo konkretizirane določbe predpisov in dokumentov s področja varstva kulturne dediščine glede na območje, ki bo predmet načrtovanja in glede na načrtovane posege v prostor ali prostorske ureditve. Splošni del smernic ne nadomešča določb drugega odstavka 58. člena ZPNačrt, saj je splošni del smernic le povzetek zakonskih in drugih splošnih usmeritev in zahtev, ki jih je pri načrtovanju treba upoštevati.

mag. Ksenija Kovačec Naglič
v.d. generalne direktorice
Direktorata za kulturno dediščino